

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Maastricht en Luik bezet : een comparatief onderzoek naar vijf aspecten van de duitse bezetting van Maastricht en Luik tijdens de tweede wereldoorlog

Bronzwaer, P.M.M.A.

Citation

Bronzwaer, P. M. M. A. (2009, May 19). *Maastricht en Luik bezet : een comparatief onderzoek naar vijf aspecten van de duitse bezetting van Maastricht en Luik tijdens de tweede wereldoorlog*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13806>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13806>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

MAASTRICHT EN LUIK

BEZET

EEN COMPARATIEF ONDERZOEK NAAR VIJF ASPECTEN VAN DE DUITSE BEZETTING VAN MAASTRICHT EN LUIK TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. P.F. van der Heijden,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op dinsdag 19 mei 2009
klokke 15.00 uur

door

Paulus Matheus Marie Antoine Bronzwaer
geboren op 11 augustus 1936 te Maastricht

Promotiecommissie:

Promotor: Prof. dr. J.Th.M. Bank

Co-promotor Prof. dr. P. Romijn (Universiteit Amsterdam)

Referent: Prof. dr. L. Vos (Universiteit Leuven)

Overige leden: Prof. dr. J.Th.J. van den Berg (emeritus hoogleraar
Leiden)

Prof. dr. H. Blom (emeritus hoogleraar Universiteit A
Amsterdam)

Prof. dr. A. Knotter (Universiteit Maastricht)

Prof. dr. H. te Velde

Dr. B. van der Boom

DISSERTATIE: INHOUD

Voorwoord

Inleiding

1. De aanloop naar dit onderzoek
2. Een comparatief onderzoek
3. Maastricht en Luik: vergelijkende geschiedschrijving op lokaal niveau
4. De opzet van het onderzoek
  - 4.1. Deel 1: De inval in mei 1940
  - 4.2. Deel 2: Het bezettingsbestuur
  - 4.3. Deel 3: De jodenvervolging
  - 4.4. Deel 4: De bevrijding
  - 4.5. Het herstel van het democratisch bestuur
5. Bestaande en relevante literatuur
6. De situatie van de archieven in Luik

Proloog   **Luik en Maastricht: van de Alde Caerte tot 1940**

De tweeherigheid

Economische relaties en ontwikkelingen

Maastricht in de voegmoderne tijd

Luik en Maastricht in de Franse Tijd

Luik en Maastricht verenigd

De Belgische Opstand

Luik tussen 1840 en 1940: stad van industrie en arbeiders

Maastricht van 1840 tot 1940: een katholiek bolwerk

DEEL I DE INVAL

Hoofdstuk 1   **De inname van Maastricht**

1. De expansiedrift van Hitler
  - 1.1. *Lebensraum*
  - 1.2. *Plan Gelb*. De eerste Duitse aanvalsplannen: oktober 1939 – januari 1940
  - 1.3. Het definitieve *Plan Gelb*: 10 februari – 10 mei 1940
  - 1.4. De opzet en voorbereiding van de *Sonderunternehmen* (speciale actie voor de bruggen in Maastricht)
  - 1.5. De geplande acties aan het Albertkanaal ten westen van Maastricht
  - 1.6. De taken van de Duitse 4e Pantserdivisie

2. De Nederlandse verdediging
  - 2.1. Algemeen
  - 2.2. Zuid-Limburg
  - 2.3. Maastricht
3. Het verloop van de gevechtshandelingen in en om Maastricht op 10 mei 1940
  - 3.1. De speciale actie tegen de Wilhelminabrug
  - 3.2. De strijd om de spoorbrug
  - 3.3. De strijd om de Sint Servaasbrug
  - 3.4. De speciale acties aan het Albertkanaal ten westen van Maastricht
  - 3.5. De Duitse 4e Pantserdivisie aan de Maas
  - 3.6. De overgave van de stad
  - 3.7. De Duitse 4e Pantserdivisie over de Maas
4. De eerste weken na de inval
  - 4.1. De bezetter
  - 4.2. De bevolking

Hoofdstuk 2 De inname van Luik

1. *Plan Gelb* en Luik
2. Het Belgische verdedigingsplan
  - 2.1. Algemeen
  - 2.2. De verdediging van Luik
3. De inname van Luik
  - 3.1. Luik van 10 tot 12 mei 1940
  - 3.2. De Duitse 269e Infanteriedivisie
  - 3.3. De overgave van de stad
4. De eerste weken na de inval: bezetter en bevolking
  - 4.1. De herinneringen aan augustus 1914
  - 4.2. De bevolking

Hoofdstuk 3 Eerst Maastricht dan Luik bezet

1. De militaire strategie: eerst Maastricht dan Luik
2. Bezetter en Bevolking
3. De Proclamaties van beide burgemeesters

DEEL II DE LOKALE BESTUREN 1940 – 1944

Hoofdstuk 4 Het lokaal bestuur in Maastricht 1940-1944

1. Het Duitse bezettingsbestuur
  - 1.1. *Militärverwaltung*

- 1.2. *Zivilverwaltung*
- 1.3. *Der Beauftragte des Reichskommissars für die Provinz Limburg*
2. Het provinciaal bestuur 1940-1944
  - 2.1. De commissarissen der koningin c.q. der provincie
    - 2.1.1. Mr. dr. Willem van Sonsbeeck
    - 2.1.2. Maximiliaan graaf de Marchant et d'Ansembourg
  - 2.2. Provinciale Staten
  - 2.3. Gedeputeerde Staten
3. Het stadsbestuur van Maastricht
  - 3.1. De burgemeesters
    - 3.1.1. Jhr. mr. Willem Michiels van Kessenich
    - 3.1.2. Mr. Louis Peeters
    - 3.1.3. Dr. Theo Copray
    - 3.1.4. De terugkeer van Peeters
    - 3.1.5. A.C. de Ley: januari 1944 – september 1944
  - 3.2. De wethouders
    - 3.2.1. De wethouders die vóór 10 mei 1940 waren benoemd
    - 3.2.2. De NSB-wethouders
  - 3.3. De gemeenteraad
4. De nazificatie mislukt

Hoofdstuk 5   Het lokaal bestuur in Luik 1940-1944

1. Het Duitse bezettingsbestuur
2. Het provinciebestuur van Luik
  - 2.1. De gouverneurs van de provincie Luik 1940-1945
    - 2.1.1. Jules Mathieu
    - 2.1.2. Georges Doyen
    - 2.1.3. Georges Petit
  - 2.2. De *Députation permanente* (Bestendige Deputatie)
  - 2.3. De Provincieraad
3. Het stadsbestuur van Luik van 10 mei 1940 tot 9 november 1942
  - 3.1. Bologne
  - 3.2. De Schepenen
  - 3.3. De Gemeenteraad
4. Het bestuur van Groot-Luik
  - 4.1. De vorming van Groot-Luik
  - 4.2. Burgemeester Gérard Willems: kort maar niet krachtig
  - 4.3. De schepenen van Groot-Luik
  - 4.4. Burgemeester Albert Dargent
    - 4.4.1. 'Een honderd procent moffiele rexist'
    - 4.4.2. Dargent: bourgmestre contre les Liégeois'
    - 4.4.3. Dargent en de gemeentepolitie van Groot-Luik
    - 4.4.4. Dargent en de spiraal van terreur en contraterreur
5. De vestiging van een *Zivilverwaltung*
6. De terugkeer van Bologne

Hoofdstuk 6 Twee lokale besturen: volgzzaamheid en contraterreur

1. *Militärverwaltung* en *Zivilverwaltung*
2. De commissarissen der provincie en de gouverneurs
3. De burgemeesters
  - 3.1. Michiels van Kessenich en Bologne
  - 3.2. Peeters en Dargent: burgemeesters van de 'nieuwe 'orde'
4. Besluit

DEEL III DE JODENVERVOLGING

Hoofdstuk 7 De jodenvervolging in Nederland en België

1. Inleiding
2. De bezetting
  - 2.1. Discriminatie
  - 2.2. Segregatie
    - Beroepsverboden*
    - Economische uitsluiting*
    - Verplichte registratie*
    - De Joodse Raad in Nederland en de Vereniging van Joden in België*
    - Een derde registratie in België*
    - Segregatie binnen het onderwijs*
    - De Jodenster*
  - 2.3. Besluit
3. Deportatie
  - 3.1. Nederland
    - 3.1.1. De centrale organisatie in Berlijn
    - 3.1.2. De jodenvervolgers in Nederland
  - 3.2. België
    - 3.2.1. De SS in België
    - 3.2.2. De verhouding *Militärverwaltung* - SS in België
    - 3.2.3. De vertegenwoordiger van Eichmann in België: Kurt Ashe
    - 3.2.4. De deportaties
4. Besluit

Hoofdstuk 8 De jodenvervolging in Maastricht

1. De joodse gemeente van Maastricht
2. De anti-joodse verordeningen
  - 2.1. Discriminatie
  - 2.1. Segregatie

3. Wegvoering uit Maastricht
4. Vluchten of onderduiken
  - 4.1. Vluchten
  - 4.2. Onderduiken
5. De rol van de kerken in Limburg
6. Besluit

Hoofdstuk 9 De jodenvervolging in Luik

1. De joodse gemeente van Luik
2. De oprichting van de *Außendienststelle Lüttich*
3. De anti-joodse verordeningen
  - 3.1. Registratie
  - 3.2. De Vereniging van Joden in België
  - 3.3. De segregatie binnen het onderwijs
  - 3.4. Verplichte tewerkstelling
  - 3.5. Concentratie van de joden
  - 3.6. De jodenster
4. Wegvoering uit Luik
5. Hulp aan joden
  - 5.1. Het netwerk van Albert van den Berg
  - 5.2. Het *Comité de Défense des Juifs*, afdeling Luik.
6. Het percentage omgekomen joden van Luik

Hoofdstuk 10 De vergelijking van de aantallen slachtoffers

1. Inleiding
2. De joodse gemeenschappen in Maastricht en Luik
3. *Militärverwaltung* en *Zivilverwaltung* en de anti-joodse verordeningen
4. De burgemeesters in Luik en Maastricht en de jodenvervolging
5. De rol van de gemeentepolitie in Maastricht en Luik tijdens de jodenvervolging
  - 5.1. Inleiding
  - 5.2. Het aandeel van de gemeentepolitie van Luik in de jodenvervolging
6. Vluchten of onderduiken
7. Besluit

DEEL IV DE BEVRIJDING

Hoofdstuk 11 De bevrijding van Luik

1. De opmars van de geallieerde legers
2. De opmars naar Luik

3. Luik in de laatste dagen vóór de bevrijding
4. De inname van de stad

Hoofdstuk 12 De bevrijding van Maastricht

1. De opmars door België
2. De laatste weken vóór de bevrijding in Maastricht
3. De bevrijding van Wijck
4. De bevrijding van Maastricht

Hoofdstuk 13 De vergelijking van de bevrijding van beide steden

DEEL V HET HERSTEL VAN HET DEMOCRATISCH BESTUUR

Hoofdstuk 14 Luik na de bevrijding

1. De terugkeer van de regering
2. De terugkeer van het provinciaal bestuur
  - 2.1. De gouverneur
  - 2.2. Een voorlopige Bestendige Deputatie
  - 2.3. Een voorlopige provincieraad
3. De terugkeer van het stadsbestuur
  - 3.1. De burgemeesters
    - 3.1.1. Bologne weer terug in *La Violette*
    - 3.1.2. Gruselin
  4. De eerste naoorlogse verkiezingen
    - 4.1. Het tijdstip van de verkiezingen
    - 4.2. De vier grootste politieke partijen
    - 4.3. De verkiezingsuitslagen
      - 4.3.1. De Kamer van Afgevaardigden
      - 4.3.2. De provincieraad van Luik
      - 4.3.3. De gemeenteraadsverkiezingen
5. Besluit

Hoofdstuk 15 Maastricht na de bevrijding

1. Voorbereidingen door de regering
2. Een tijdelijk provinciaal bestuur
3. Een tijdelijk stadsbestuur
  - 3.1. Michiels van Kessenich weer burgemeester
  - 3.2. Een tijdelijke gemeenteraad
4. De eerste naoorlogse verkiezingen
  - 4.1. Het tijdstip van de verkiezingen

- 4.2. De grote(re) partijen
- 4.3. De resultaten van de verkiezingen
  - 4.3.1. De zetelverdeling van de Tweede Kamer
  - 4.3.2. De Provinciale Staten van Limburg
  - 4.3.3. D nieuwe gemeenteraad van Maastricht
- 4.4. Verkiezingskoorts?
- 5. Besluit

Hoofdstuk 16   Vergelijking van het herstel van het democratisch bestuur in Luik en Maastricht

- 1. De voorbereidingen voor het herstel van het democratisch bestuur
- 2. Herstel van het provinciaal bestuur
- 3. Herstel van het gemeentebestuur
- 4. Algemene verkiezingen

Hoofdstuk 17   Nabeschouwing

Noten

Bijlagen

Geraadpleegde bronnen

Kaarten (toegevoegd)